

روش استنباط
نظریه اقتصادی
از کتاب و سنت

www.ketab.ir

مهدی خطیبی

استادیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۴۰۲

www.ketab.ir

- سرشناسه : خطیبی، مهدی، ۱۳۵۸ -
- عنوان و نام پدیدآور : روش استنباط نظریه اقتصادی از کتاب و سنت / مهدی خطیبی.
- مشخصات نشر : قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی، و مرکز پژوهش کاربردی اقتصادی اجتماعی قدر، ۱۴۰۱.
- مشخصات ظاهری : ۳۵۲ص.
- شابک : ۹۷۸۶۰۰۳۴۴۳۸۸۳
- وضعیت فهرستنویسی : فیبا
- موضوع : اسلام و اقتصاد
- Islam -- Economic aspects
- شناسه افزوده : مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی*
- شناسه افزوده : دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی
- شناسه افزوده : مرکز پژوهش کاربردی اقتصادی اجتماعی قدر
- رده‌بندی کنگره : BP۲۳۰/۲
- رده‌بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳۳
- شماره کتاب‌شناسی ملی : ۹۰۲۹۳۳۱
- اطلاعات رکورد کتاب‌شناسی : فیبا

۱۶۳۵

شماره ردیف

اقتصاد - ۳۳

شماره موضوعی

۱۴۰۲-۲۵

روش استنباط نظریه اقتصادی از کتاب و سنت

- تألیف: مهدی خطیبی
- ناشران: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی، و مرکز پژوهش کاربردی اقتصادی اجتماعی قدر
- چاپ: چاپکو
- نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۴۰۲
- شمارگان: ۱۵۰
- قیمت: ۲۵۵۰۰۰ تومان

-
- دفتر مرکزی: قم، خیابان شهید، کوی ممتاز، پلاک ۲۸
 - تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶
 - شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیرى جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲
 - تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱
 - شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
 - تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۳۸۸-۳

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۱۳ سخن آغازین
۱۵ مقدمه

فصل اول

چیستی نظریه و ویژگی‌های آن در اقتصاد رایج و اقتصاد اسلامی

۲۵ ۱. چیستی نظریه
۲۹ ۲. نظریه اقتصادی
۳۰ ۳. انواع نظریه اقتصادی
۳۲ ۳-۱. تفکیک اثباتی و هنجاری
۳۵ ۳-۱-۱. اختلاف دیدگاه‌ها در تعیین مرز اثباتی و هنجاری
۳۷ ۳-۱-۲. دیدگاه منتقدان تفکیک
۴۰ ۴. کارکردهای نظریه اقتصادی
۴۰ ۴-۱. راه‌نمایی و هدایت
۴۱ ۴-۲. توصیف
۴۲ ۴-۳. تبیین
۴۲ ۴-۴. پیش‌بینی
۴۴ ۴-۴-۱. واقعی بودن فرض نظریه

- ۴۵ الف. دیدگاه فریدمن.....
- ۴۷ ب. نقد و بررسی دیدگاه مزبور.....
- ۵۰ ۵. گستره نظریه اقتصادی
- ۵۲ ۵-۱. مکتب اقتصادی
- ۵۴ ۵-۲. نظام اقتصادی
- ۵۵ ۵-۳. تحلیل اقتصادی
- ۵۵ ۶. روش های کلی نظریه پردازی
- ۵۶ ۶-۱. روش فرضیه ای - قیاسی
- ۵۷ ۶-۲. روش استقرایی
- ۵۸ ۶-۳. روش ترکیبی
- ۵۸ ۷. نقطه آغازین نظریه پردازی در دانش اقتصاد
- ۶۱ ۸. نظریه اقتصاد اسلامی
- ۶۳ ۸-۱ دیدگاه شهید صدر در مورد اقتصاد اسلامی
- ۶۵ ۸-۲ بررسی دیدگاه شهید صدر
- ۶۷ ۹. ویژگی های نظریه در اقتصاد اسلامی
- ۶۸ ۹-۱. بهره گیری از منبع وحی در استنباط نظریه اقتصادی
- ۶۹ ۹-۲. وجود طیف وسیعی از نظریات اثباتی و هنجاری در اقتصاد اسلامی
- ۷۰ ۹-۳. واقع‌نمایی نظریه استنباط شده از منابع وحیانی
- ۷۲ ۹-۴. جهان‌شمولی برخی از نظریات اقتصاد اسلامی
- ۷۴ ۹-۵. پیوند استنباط نظریات اقتصاد اسلامی با مسئولیت دینی
- ۷۵ ۱۰. خاستگاه نظریات اقتصادی برگرفته از کتاب و سنت
- ۷۶ ۱۰-۱. مبانی اسلامی
- ۷۹ ۱۰-۱-۱. مبانی فلسفی اقتصاد اسلامی
- ۸۱ ۱۰-۱-۲. کارکردهای مبانی
- ۸۲ ۱۰-۲. مفاهیم اقتصادی اسلامی
- ۸۷ ۱۰-۳. اهداف اقتصاد اسلامی
- ۹۰ ۱۰-۴. احکام شرعی و قواعد فقهی تأثیرگذار در ساختار اقتصاد اسلامی

فصل دوم

روش‌های پیشنهادشده برای نظریه‌پردازی در اقتصاد اسلامی

۱. روش‌های عام ۹۶
- ۱-۱. نظریه علم دینی، اجتهادی عام ۹۷
- ۱-۲. مدل پارادایم اجتهادی دانش دینی (پاد) ۱۰۱
- ۱-۲-۱. مبانی و مبادی تصوری مدل پاد ۱۰۱
- ۱-۲-۲. مبانی و مبادی تصدیقی مدل پاد ۱۰۱
- ۱-۲-۳. اصول حاکم بر مدل پاد ۱۰۳
- ۱-۲-۴. مراحل فرایند اجتهادی ۱۰۳
- ۱-۳. الگوی حکمی - اجتهادی علوم انسانی ۱۰۴
- ۱-۳-۱. ساحت‌های سه‌گانه علوم اجتماعی ۱۰۴
- ۱-۳-۲. مبانی الگوی حکمی - اجتهادی ۱۰۵
- الف. مبانی هستی‌شناختی ۱۰۵
- ب. مبانی انسان‌شناختی ۱۰۵
- ج. مبانی معرفت‌شناختی ۱۰۶
- د. مبانی ارزش‌شناختی ۱۰۷
- ۱-۳-۳. روش‌شناسی ۱۰۷
- الف. اجتهاد قسم اول: اجتهاد متعارف در حوزه‌ها ۱۰۸
- ب. اجتهاد قسم دوم: تفسیر موضوعی شهید صدر ۱۰۸
- ج. اجتهاد قسم سوم: استنطاق فرد، جامعه و تاریخ ۱۰۸
- د. اجتهاد قسم چهارم: نهادسازی و ساختارسازی ۱۰۹
- ۱-۳-۴. به‌کارگیری الگوی حکمی - اجتهادی در علوم اجتماعی ۱۰۹
۲. روش‌های خاص ۱۱۰
- ۲-۱. روش کشفی ۱۱۰
- ۲-۱-۱. مراحل روش کشفی شهید صدر ۱۱۴
- الف. طرح مسئله و جست‌وجوی احکام متناسب با آن ۱۱۴
- ب. ناهماهنگی در بین احکام گردآوری‌شده ۱۱۶
- ج. تجزیه و تحلیل احکام گردآوری‌شده و کشف نظریه ۱۱۹

- ۲-۱-۲. کشف نظریه اقتصادی در قالب یک مثال..... ۱۲۰
- الف. طرح مسئله ۱۲۱
- ب. جست‌وجوی احکام متناسب با مسئله و گردآوری آنها ۱۲۲
- ج. تجزیه و تحلیل احکام گردآوری‌شده و کشف نظریه ۱۲۵
- ۳-۱-۲. نقش مفاهیم در کشف نظریه ۱۲۷
- ۴-۱-۲. اعتبارسنجی روش کشفی ۱۲۹
- الف. عدم نیاز به حجیت به معنای فقهی آن ۱۳۰
- ب. دلالت التزامی احکام بر نظریات ۱۳۲
- ج. ظهور مجموعی احکام در قالب نظریه ۱۳۳
- د. حجیت نظریات بر مبنای انسداد باب علم ۱۳۴
- ۲-۳. نقد و بررسی ۱۳۵
- ۱-۳-۲. عدم حجیت فتوای فقیه برای دیگر فقها ۱۳۵
- ۲-۳-۲. عدم اطمینان از کارایی نظریات کشف‌شده ۱۴۱
- ۲-۳-۳. ابتدای روش کشفی بر انجام‌گرایی ۱۴۲
- ۲-۳-۴. تناسب روش کشفی با استنباط قواعد فقهی ۱۴۲
- ۲-۴. روش «جای‌گزینی ارزش‌ها و مقولات وصفی اسلام در اقتصاد رایج» ۱۴۳
- ۲-۵. نقد و بررسی ۱۴۶
- ۲-۶. روش ترکیب ۱۴۷
- ۲-۷. نقد و بررسی ۱۵۰

فصل سوم

استنباط نظریه اقتصادی در چارچوب روش اجتهادی

۱. پیشینه روش اجتهادی ۱۵۴
۲. کاربرد روش اجتهادی در علوم اسلامی ۱۵۸
- ۱-۲. فقه ۱۵۸
- ۲-۲. علم اصول ۱۶۳
- ۲-۳. کلام نقلی ۱۶۵

۱۶۶ ۴-۲. تفسیر
۱۶۶ ۵-۲. رجال
۱۶۷ ۳. کاربرد روش اجتهادی در اقتصاد اسلامی
۱۶۸ ۳-۱. پیش فرض های استنباط نظریه اقتصادی به روش اجتهادی
۱۶۸ ۳-۱-۱. پیش فرض های مبتنی بر نظام فلسفی اسلام
۱۶۹ الف. پیش فرض های علم شناختی
۱۷۰ ب. پیش فرض های دین شناختی
۱۷۰ ج. پیش فرض های معرفت شناختی
۱۷۱ ۳-۱-۲. اذعان به وجود اقتصاد اسلامی
۱۷۳ ۳-۱-۳. تقدم رتبی اقتصاد اسلامی و نظریات آن بر فقه معاملات مالی
۱۷۵ ۳-۱-۴. اذعان به نظریه منطقه الفراغ
۱۷۸ ۱. ممنوعیت فروش مازاد آب کشاورزی
۱۷۹ ۲. نهی از اجاره زمین کشاورزی
۱۸۰ ۳. نهی از فروش میوه درختان پیش از رسیدن آن
۱۸۱ ۴. زکات اقلام نه گانه
۱۸۲ ۵. وجوب زکات اسب؟
۱۸۲ ۶. کراهت خوردن گوشت حیوانات باربر
۱۸۲ ۷. وجوب بستن تحت الحنک؟
۱۸۳ ۸. استحباب خضاب کردن؟
۱۸۳ الف. اشکالات وارد شده بر نظریه منطقه الفراغ و ارزیابی آنها
۱۸۷ ۳-۱-۵. امکان استفاده از قالب های تحلیلی اقتصاد رایج
۱۸۸ ۳-۲. دانش های مقدماتی عمومی و اختصاصی استنباط نظریه
۱۹۲ ۳-۲-۱. علم اصول
۱۹۳ ۳-۲-۲. رجال
۱۹۸ ۳-۲-۳. ادبیات عرب
۱۹۹ ۳-۲-۴. منطق
۲۰۰ ۳-۲-۵. درایة الحدیث

- ۲۰۲ ۳-۲-۶. کلام.
- ۲۰۲ ۳-۲-۷. تفسیر.
- ۲۰۲ ۳-۲-۸. دانش اقتصاد رایج.
- ۲۰۵ ۳-۲-۹. فقه معاملات مالی.
- ۲۰۷ ۳-۳. منابع استنباط نظریه اقتصاد اسلامی.
- ۲۰۸ ۳-۳-۱. آیات و روایات صریح اقتصادی.
- ۲۱۰ ۳-۳-۲. آیات و روایات مرتبط با احکام معاملات مالی.
- ۲۱۱ ۳-۴. اصول استنباط نظریه اقتصادی به روش اجتهادی.
- ۲۱۱ ۳-۴-۱. لزوم تفکیک بین مسائل حقوق اقتصادی و مسائل اقتصادی اسلام.
- ۲۱۴ ۳-۴-۲. امکان وجود تغایر بین مفاد نظریه و تکالیف فردی.
- ۲۱۶ ۳-۴-۳. تحلیل مسائل فقه معاملات با نگاه فرافردی.
- ۲۲۰ ۳-۴-۴. توسعه جایگاه عقل و فهم عقلایی در تحلیل احکام امضایی.
- ۲۲۵ ۳-۴-۵. بهره‌گیری از اهداف اقتصاد اسلامی در استنباط نظریه.
- ۲۲۶ الف. اهداف اقتصاد اسلامی و مقاصد الشریعه.
- ۲۳۰ ب. نحوه دستیابی به اهداف اقتصادی.
- ۲۳۱ ۳-۴-۶. اعتبارسنجی ادله ظنی در استنباط نظریه اقتصادی.
- ۲۳۲ الف. اعتبارسنجی خبر واحد در استنباط نظریه اقتصادی.
- ۲۳۵ اول. استنباط نظریه اقتصاد اسلامی از خبر واحد.
- ب. اعتبارسنجی نظر کارشناسان اقتصادی در تفسیر روایات ابواب معاملات مالی.
- ۲۳۸ اول. شمول امضای سیره عقلانیت به مصادیق جدید خبریت.
- ۲۴۳ دوم. شرایط اعتبار نظر کارشناس.
- ۲۴۷ سوم. حجیت قول خیره در تفسیر احکام شرعی.
- ۲۵۰ ج. بهره‌گیری از ایده تراکم ظنون در استنباط نظریه اقتصادی.
- ۲۵۲ اول. مفهوم تراکم ظنون.
- ۲۵۲ دوم. تراکم ظنون در علم اصول.
- ۲۵۵ سوم. تراکم ظنون در علم رجال.

۲۵۷	چهارم. تراکم ظنون در روش اجتهادی شیخ انصاری.....
۲۶۰	پنجم. کاربرد ایده تراکم ظنون در استنباط نظریات اقتصاد اسلامی.....
۲۶۳	۳-۵. مراحل استنباط نظریه اقتصادی.....
۲۶۳	۳-۵-۱. مقدمات و تبیین موضوع.....
۲۶۳	الف. مواجهه با مشکل و طرح مسئله.....
۲۶۶	ب. طرح مجموعه پرسش‌ها و طبقه‌بندی آنها.....
۲۶۷	ج. طرح فرضیه.....
۲۶۸	د. شناسایی اولیه عناصر و متغیرهای مرتبط با موضوع.....
۲۷۰	۳-۵-۲. موضوع‌شناسی عمیق.....
۲۷۴	الف. ابعاد موضوع‌شناسی.....
۲۷۶	۳-۵-۳. رجوع به مبانی اقتصاد اسلامی.....
۲۷۸	۳-۵-۴. کشف راهبردهای شریعت درباره موضوع.....
۲۸۳	۳-۵-۵. انسجام‌بخشی و یکپارچه‌سازی و استنباط نظریه.....
۲۸۷	۳-۵-۶. کشف معیارها و تعیین شاخص‌ها.....

فصل چهارم

نتیجه‌گیری

۲۹۳	چیستی نظریه و نظریه اقتصادی.....
۲۹۴	انواع نظریه.....
۲۹۶	واقعی بودن فروض نظریه.....
۲۹۶	مکتب، نظام و علم اقتصاد.....
۲۹۷	ویژگی‌های نظریه در اقتصاد اسلامی.....
۲۹۹	روش کشفی شهید صدر.....
۲۹۹	مراحل روش کشفی.....
۳۰۱	حجیت روش کشفی.....
۳۰۲	اشکالات روش کشفی.....
۳۰۲	روش انس زرقاء.....

سخن آغازین

نیاز گسترده حوزه‌های علمی و دانشگاهی به متون علوم انسانی با نگرش اسلامی حقیقتی انکارناپذیر است. برای برآوردن این نیاز، مراکز پژوهشی، می‌توانند با یاری و همکاری یکدیگر، آثار مشترکی تدوین و ارائه کنند تا افزون بر ارتقای کمی و کیفی پژوهش‌ها، از تکرار و موازی‌کاری جلوگیری شود. از این رو، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی معاونت پژوهش مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه و مرکز پژوهش کاربردی اقتصادی اجتماعی قدر برای نیل به اهداف یادشده، نخستین کار مشترک سه‌جانبه خود را با عنوان روش استنباط نظریه اقتصادی از کتاب و سنت به جامعه علمی و دانشگاهی تقدیم می‌کنند.

هدف اصلی نویسنده ارائه روشی برای نظریه‌پردازی در اقتصاد اسلامی با استفاده از کتاب و سنت است. امید است تحقیق حاضر، در بهبود و ارتقای سیاست‌ها، اهداف و برنامه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران اثرگذار بوده، حرکتی در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی به رهبری امام خامنه‌ای (مدظله العالی) باشد. همچنین الگوی علمی و عملیاتی جامعی را فراروی آحاد جامعه، به‌ویژه نهادها و سازمان‌های اجرایی و فرهنگی کشور قرار داده، و گامی در جهت رفع نواقص و کاستی‌های مدیریت موجود در کشور و عبور از پیچ تاریخی انقلاب باشد.